

AMİSHLER'İN MERHAMETİ

Affetmek, İman ve Suçun Toplumsal Boyutu

Elif GÜNER

Fatma Tirit SALDAMLİ

A. Tubanur ÖZEL

Aile Akademisi Derneđi -Bursa

Aile Akademisi Derneđi
Kültür-Sanat Komisyonu

Amishler'in Merhameti
Affetmek, İman ve Suçun Toplumsal Boyutu

Elif Güner
Fatma Tirit Saldamlı
A. Tubanur zel

Dizgi-Mizanpaj: Aile Akademisi
Kapak Tasarım: Aile Akademisi

Yayın Yılı: 2015-Mayıs

Aile Akademisi Derneđi
Alacamescid Mh. ancılar Cd.
Erdođan akar İř hanı: 62/35 Osmangazi/Bursa

0224 225 47 41
0551 215 19 02

www.aileakademisi.org

GİRİŞ

Yaşadığımız zamana baktığımızda karşımıza hemen hemen her alanda çıkan bir kelime var: Modernizm. Son zamanlarda buna bir de “postmodernizm” kavramı eklendi diyebiliriz. Bu kavramlar hayatımızda neye tekabül ediyor diye baktığımızda tüm yaşamımızı kuşattığını görüyoruz. Biz bu çalışmamızda Modernizme “hayır” demeyi başarıp, dünyanın tüm nimet ve konforundan uzak durmaya çalışan bir grubu yakından tanımak istedik. Onların bu çağdaki varoluşlarını ve inanç pratiklerini örnek bir film üzerinden aktarmaya çalıştık. Eğitim makalesi formatında olan çalışmamızda Amishlerin inançlarını, kötülükle mücadele yöntemlerini, affetmeye yükledikleri anlamı ve bunun üzerinden onların İslam’la bağdaşan veya ayrılan yönlerini başlıklar halinde ele aldık. Amacımız, sorunlarını hep birlikte yaşayarak tecrübe ettiğimiz bu modern dünya ile mücadele yöntemleri geliştirip bir duruş örneği ortaya koymaktır.

MODERNİZM VE POSTMODERNİZM

İnsan içinde yaşadığı toplumun, kültürün ve zamanın bir izdüşümüdür. Nefes alıp verdiği, varlığını sürdürdüğü dünya onun hayatını şekillendirir. Zamana, kültüre ve ideolojiye mahkûmiyet insanın özgürlük yolundaki en büyük engelleridir. Varoluşsal sorgulama, insanın özgürlük diye ona sunulan hayatın gönüllü prangalı bir mahkûmu olduğu trajedisıyla yüz yüze gelmesiyle başlar.

Modern dünyanın şizofrenik kırılğanlığında hayata tutunmaya çalışan zihinler için ise bu tohum modernite ile ekilmiştir. Bu yüzden modern insan kökleri toprak gibi hakiki bir doğurganlığın ve bereketin ufuklarına değil, sahte ve geçici olan doyumsuz bir hazzın ve gururun baş dönmesi olan Batı Avrupa insanının entelektüel kibrinde ekilidir. Bu kibrin bir ideoloji kimliğine bürünerek insanlığa bir kurtuluş vaadinde bulunduğu kavram ise modernizmdir.

Modernizm kavramı, aydınlanmayla temeli atılmış ve toplumların tüm

yaşantı pratiklerinde yer edinmiş bir kavramdır. Aydınlanma düşüncesiyle baş tacı edilen akıl, ilerleme ve kurtuluşa erişme kavramları Modernizmin de başat düşünceleri haline gelmiştir. Aydınlanma filozofları, modernite ve akıl arasında güçlü bir ilişki kurar. Öyle ki; tarihsel sosyal ve felsefi olarak ilerlemenin gerçekleşmesi, aklın sürekli ilerleme ediminin olmasıyla mümkündür. Mutlak kurtuluş, vaat edilen özgürlüğe ulaşıncaya gerçekleşir. Aydınlanmacı perspektifte bu özgürlük, akıl yoluyla varılacak bir noktayı işaret eder ve kurtuluş tarihsel bir gelişmenin modernite ile bütünleşmesiyle gerçekleşir.

Ne yazık ki geleneğin, dinin ve değerlerin aklın ve pragmatizmin elleriyle yok edilmesine zemin hazırlayan Modernizm insanlığı büyük bir çıkmaza sokmuştur. Modernizme eleştirel yaklaşan Patocko'ya göre modernlik bir "çürüme dönemi"dir. Bu çürüme 20. yüzyılın iki büyük dünya savaşında, sosyalizm ve faşizm gibi baskıcı rejimlerde, sömürgecilik girişiminde, yaşam biçiminde gözle görülür bir standardizasyon ve artık insanlığı tehdit edecek boyuta gelen küresel ısınma ve benzeri ekolojik sorunlarda kendini göstermiştir.

Postmodernizm kavramı ise 1940'lı yıllardan itibaren bu modernist anlayışta tarihsel bir kırılma yaşandığını ifade ederek yaşanan dönemin artık "Modern Sonrası Dönem" olduğunu söyleyen düşünürlerce geliştirilmiştir. Postmodernizm kavramı bir kere ne olduğunu söyleyip sonra gönül rahatlığıyla kullanabileceğimiz bir şey değildir. Kimi zaman modernizmden farkları kimi zaman da onu eleştiren yönleri ile ortaya konularak formüle edilmiştir. Lyotord'a göre "Postmodernizm, Modernizmin bilim anlayışını, meşruluk değerini sorgulayarak eleştirir. Bu eleştiri bilginin kanıtlanabilirliğinin nasıl ispat edileceği ve hakikatin şartının kimin belirleyeceği üzerine yoğunlaşır.

Postmodernistler, modernizmin geldiği noktayı eleştirmişler ve vaat edilen ilerlemeci tarihin gerçek olmadığını, hakikatin de Modernizmin iddia ettiği gibi tek olmadığını savunmaya başlamışlardır. Modernizmin mutlak kurtuluşun tarihsel bir aşama olarak kaydedeceği amaç, artık yitirilmiştir. Meta anlatıları Komünizm, Sosyalizm değerini yitirmiştir. Bu dönem artık manifestoların, devletlerin ve "büyük" insanların tarihi değildir. Önemli olan, mikro düzeyde gerçekleşen toplumsal ilişkilerin ve bulanıklaşan öznel durumların ön plana çıkmasıdır.

Bu çerçevede Modernizmi ortaya çıkaran koşullar; Sanayi Devrimiyle birlikte toplumsal ve siyasal yapıda meydana gelen değişimler ile demokrasi, Hümanizm gibi ideolojilerin dünyaya egemen olması iken; postmodernizmi ortaya çıkaran koşulları 2. Dünya Savaşı, sağ sol rekabeti, gelişen dünya ekonomisi, Liberal Demokrasi, Kapitalizm ve teknolojik gelişmeler olarak sıralayabiliriz. Bugünün modern insanının oluşmasında zemin hazırlayan bu süreçler, insanlığı bir çıkmaza doğru sürüklemeye devam etmektedir. Şehirlerin yatay değil de dikey büyüdüğü, insanlar arası iletişimin günden güne azaldığı, bireyselliğin ve yalnızlığın arttığı, aile kavramının ve içeriğinin tüketildiği, dünyevileşmenin ve hedonizmin bir yaşam biçimi haline getirildiği, her şeyin karşılığının para ve Pragmatizmin hâkim olduğu bir çağda insani değerlere, merhamet ve adalete, kökleri ilahi vahye dayanan bir inanç muştusuna her zamankinden daha fazla hasret duymaktadır insanlık.

Genel çerçeveleriyle ele almaya çalıştığımız modernizm ve postmodernizm kavramlarının bizi götüreceği en son durak, hiç şüphesiz, insanlığın düşünce dünyasının pratikle buluştuğunda ortaya neler çıkabileceğidir. Ne modernizmin mutlak kurtuluş ve ilerlemeci ideası ne de postmodernizmin hakikati yok ederek insanlığı boşluğa sürükleyişi topluma esenliği ve huzuru getirmiştir. Ali Bulaç'ın deyişiyle “*Postmodernizm, bir vazo gibi moderniteyi orta yere attı. Vazo kırıldı, parçalara ayrıldı ve ne olduğu ortaya çıktı. Postmodernizmin yegâne hayrı vazoyu kırmasından ibaret. Ancak Postmodernizmin yeni bir vazo yapmak düşüncesi yok, her bir parça kendi başına yeter diyor. Postmodernizm şehvetle ve iştahla kışkırtılmış bedenler üzerinden zihinlere ve ruhlara narkoz yüklemektedir. Dünya gezegeninin ortasındaki çekim gücü yüksek merkez dağılmış durumda, her şey ve herkes uzay boşluğunda sanki. Şimdi ya kaosun belirsiz uzay boşluğunda yuvarlanıp gideceğiz ya da yeni baştan kendimizi toparlayıp paradigma değişikliği yapacağız.*”

Modern Dünyaya Geleneksel Bir Başkaldırı:

Amishler ve İnanç Pratikleri

Modernizm ve Postmodernizm kendi kısılcında insanı eritirken buna

“dur” demeyi başarabilmiş ve varoluşlarıyla başkaldırmış bir topluluk olan Amishler yaklaşık 200 yıl öncesine ait bir dünyayı yaşıyorlar. Modern dünyayı tümüyle reddeden topluluk, Postmodernizme de pas vermemişlerdir.

1525 yılında İsviçre'de ortaya çıkan Amishler, Amerika'nın 19 eyaletine yayılmışlardır. Hristiyanlığın bir mezhebi olan Amishlerin düşünme tarzları, Evangelist Katoliklerle ters düşmelerine sebep olmuş, üzerlerindeki baskıya dayanamayıp 1700'lü yıllarda anavatanları İsviçre'den ayrılıp Hollanda ve Almanya'ya oradan da dünyanın en gelişmiş ve özgürlükler ülkesi olarak bilinen Amerika'ya göç etmişlerdir. Çoğunluk kısmı ABD'nin Pensilvanya bölgesinde yoğunlaşmıştır. Almancanın kendilerine has bir aksanıyla konuşmaktadırlar. Dinlerine aşırı bağlı olan bu toplumun nüfusu son 16 yılda 125.000'den 230.000'e çıkmıştır.

Teknolojiyi reddetmelerine rağmen Dünyanın en gelişmiş ülkesinde yaşamaları ironik bir durum. Teknolojiden tamamen uzak olmaları, hiçbir teknolojik ürünü kullanmamaları Amishlerin taviz vermedikleri en genel kuralıdır. Dışarıdan bakılınca farklı oldukları hemen anlaşılır. Araba, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, telefon, bilgisayar, televizyon, fotoğraf makinesi vb. gibi teknolojik ürünleri tamamen reddedip kendi yöntemleriyle geçinirler. Fotoğraf onlar için bir put aracıdır. O yüzden fotoğraf çekinmezler ve fotoğrafa bakmazlar. Elektrik kullanmadıkları için mum ışığında oturur, at arabaları ve bisikletlerle ulaşım sağlar, çamaşır ve bulaşıklarını ellerinde yıkar, akşama kadar tarlalarda çalışıp günbatımında evlerine çekilirler. Genellikle tarım ve marangozlukla ilgilenirler. İnançları gereği hiçbir mala hak ettiğinden fazla kıymet vermezler. Bu yüzden yetiştirdikleri %100 organik sebze meyveleri araçlara en düşük fiyata satarlar. Kapitalist yaşam kültürü bu insanlar üzerinden de nemalanmayı başarmıştır.

Amishlerin asıl inancı İncil'de geçen, “Dağdaki Vaaz”da belirtilen kurallardır. “Dağdaki Vaaz” dedikleri ise; Hz. İsa'nın dini ve ahlaki kuralları tebliğ ettiği vaazdır. Gerçek Hristiyanlığın Hz. İsa gibi yaşamak olduğuna inanırlar. Bu nedenle kendilerini samimi, sadık, alçakgönüllü olarak tanımlamışlardır. **Bütün teknolojik ürünleri reddetmelerinin sebebi, teknolojinin insana dünyayı sevdireceğini, dünyayı sevmenin de, insanı kötülüğe sevk edeceğini düşünmeleridir.** Buna

benzeyen temel kurallarından biri ise kesinlikle savaş taraftarı değildirler, asla savaşımazlar. Bu nedenle askere gitmeyi de reddetmişlerdir. Tamamen dünyevi mesele olduğuna inandıklarından dolayı devlet ve siyaset işleriyle de ilgilenmezler. Devlete sahip oldukları evler için belirlenen emlak vergisi ve ürettikleri tarım ürünlerinin satışı sebebiyle belediyece alınan vergiden başka asla vergi vermezler, para ödemezler.

Amish olmada kan bağı da önemlidir. Kendi soylarından olmayanı Amish kabul etmezler. Bir Amish, başka soydan biriyle evlenemez. Erkekler hiçbir zaman bıyık bırakmazlar. Evlendikleri zaman ise sadece sakal bırakabilirler. Çocuklarını ilköğretimden sonra okula göndermezler. **Lisenin insanı dünyevi hırs ve zevklere götürebileceğini düşündükleri için 8 yıllık bir eğitimi yeterli bulurlar.**

Günlük hayatta kadınlar uzun kollu, uzun etekli elbise, erkekler koyu renk takım elbise giyerek şapka takar. Kadınlar ve kız çocukları daima başörtüsü takar. Bu samimi ve mütevazı topluluğun sayısı hızla artmakta, topluluk ABD'nin farklı eyaletlerine yayılmaktadır.

Modern hayatı radikal bir biçimde reddeden bu topluluk, insanların büyük ilgisine mazhar olmuştur. İnceleme yazımızın temelini oluşturan bu topluluğu film üzerinden daha detaylı irdelemeye çalışacağız.

'Amishlerin Merhameti' Filmi Üzerinden Affetme Kavramı, İnanç Olgusu ve Suçun Toplumsal Boyutu

Modern hayatı ve onun kendi menfaatinden başka değeri olmayan insanlarını şaşkına çeviren bir film ve bazen yapılması çok zor olan bir erdem affetmek. Film, Amish topluluğunun başına gelen talihsiz bir olayı ve onların bu olay karşısında sergiledikleri tavrı ele alıyor. İngilizce aslı 'Amish Grace' olan film, Türkçeye "Amishlerin Merhameti" olarak çevrilmiş. Yönetmen koltuğunda Gregg Champion'un oturduğu filmin başrol oyuncularını Kimberly Williams (Ida Graber), Tammy Blanchard (Amy Roberts), Matt Letscher (Gideon Graber), Fay Masterson (Jill Green)'dir.

Film gerçek bir olaydan alıntılanarak çekilmiş. Kendi halinde yaşayan bir toplum, kızını kaybetmiş bir adam, kaybını kabullenmekte zorlanan bir anne ve her şeyin ortasında kalan olayın mağduru bir başka anne (katilin eşi). Bu üç taraflı olayda kâtil, yeni doğan kızının ölüm acısıyla hayatı tepe taklak olmuştur. Acısından beslenmektedir ve bu kaybedişi kabullenmemiştir. Bu travma onu Tanrıdan intikam almak istercesine çevresindeki en masum ve dindar olarak gördüğü insanların okuluna girip öğrencileri rehin almasına, sonrasında ise beş tane öğrencinin öldürülmesiyle sonuçlanan bir trajediye yol açmıştır. Kâtil kendince kısas yapıp temiz ve masum bir bebeğe karşı böyle bir seçimde bulunmuştur. Sosyal bir faciaya yol açan bu olayın, planlanarak yapılması ve olayın hemen ardından değil de üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra gerçekleşmesi de bunu destekliyor. Karakterin es geçtiği nokta, Tanrıyı karşısına almış ve onu adil olmayan bir otorite olarak görüyor. Tanrıdan rövanşını almak için de böyle bir şeye kalkışıyor. Hâlbuki insanların başlarına gelen kötü olayların kişiyi olgunlaştırmak için bir imtihan unsuru olduğu, imanı sağlamlaştıran bir test olduğu ve dünya hayatının bundan ibaret olduğu anlayışı yok. Kendi mağduriyetini hafifletmek için başka mağduriyetler oluşturuyor. Kâtilin psikolojisi kısmen böyledir.

Olayın asıl mağdurlarına geldiğimizde acı karşısında imanı sarsılmış bir anne görüyoruz. Kâtille yakın bir psikoloji içinde. O da Tanrıyı sorguluyor 'Tanrı kalbimi paramparça etti' diyor. Ondan yapılması beklenen davranış ise Amish topluluğun aldığı affetme kararına uyararak kâtili affetmesi. Anne ise bu duruma aykırı davranarak dini grubu ve eşini karşına alıp topluluktan ayrılmayı bile düşünüyor. Daha önce de bu durumun yaptırımlarına maruz kalan annenin yarası ilk orada açılmış. Kız kardeşi diğer yaşamı tercih ettiği için 'sakıncalı' olmuş ve cemaatten ihraç edilmiş. Sırf bu yüzden kız kardeşiyle görüşmesi engellenen annenin, bunu tam kabullenemediği böyle bir şey yaşaması ve **kız kardeşinin bir kâtile göre çok masum olan tercihinin affedilmeyip bu merhametin kâtile gösterilmesi**, onun, inancını sorgulamasında en büyük etkendir. Ama cemaat kendi içinde tutarlıdır. İnanç temel ilkedir ve taviz verilmez. Affetmek ise 'Keskin sirke küpüne zarar' için gereklidir.

İdeal tipimiz filmde baba karakteridir. İlk anda gösterdiği sabırla, kâtilin eşine taziye ziyaretine gidebilmesiyle kâmil noktada bir insan olduğunu gösteriyor. Tam bir teslimiyet içerisindedir. Olaya bakış açısı ve eşine karşı inanç noktasında tavizsiz ama eş olmanın verdiği sorumlulukla da

özverili tutumu etkileyicidir. Eşinin isyankâr sözlerine karşı verdiği cevap sarsıcıdır:

“İnanç, her şey istediğin gibi gidiyorsa, yalansız bir inanç değildir. Sadece hayatlarımız mahvolurken onu sahici bir inanç yapma şansını elde ederiz.”

Affetmek Özgürlüktür

Affetmek, insanı özgürleştiren bir eylemdir. İnsan kendini içindeki kinden azat ederek, yine kendine en büyük iyiliği yapmış olur. İçinde kin biriktiren insan, sırtında bir çuval yük taşıyan kimseye benzer. O kin onun ruhsal manada hareket serbestisini zorlar. Ancak yükünü atan kişi, intikam alma duygusunun getirdiği körelticilikten kurtulur. Fizyolojik zararlarından da kendini bu şekilde izole etmiş olur. Affetmenin bazı kötülöklere verilecek en uygun cevap olduğunu düşünürsek, affederek bizden sadır olacak kötölüğün de önüne geçmiş oluruz.

Peki, bu kadar büyük bir acı karşında affetmek mümkün müdür? Bu sorunun cevabını affederek veren Amish topluluğu, hayranlığı da üzerine toplamıştır. Bunu bir çözüm yolu olarak gören topluluk, aynı zamanda imani bir gereklilik olarak yapmaktadır. Bunda muhtemeldir ki Hıristiyanlığın “biri sana tokat atarsa ona öbür yanağını dön” anlayışı etkili olmuş olabilir. Ve imanın verdiği güçle bunu gerçekleştirmek kolaylaşmıştır. Ama gözden kaçırılmaması gereken nokta herkesin aynı iman olgunluğuna sahip olmadığıdır. Bu yüzden bunu zorunlu tutmak da zulüm olabilir. İçten gelen bir duygu olması hasebiyle kişinin kendini ikna etmesine bağlıdır. Bu olay tikeline baktığımızda affetmek yerinde bir davranış olabilir. Zaten kâtil kendisini, intihar ederek cezalandırmıştır. Geride kalan ailesi ise mağduriyetin başka bir boyutudur. Filmde Amishler inançları gereği affederek yücelik göstermişlerdir.

İslam’da Kisas ve Affetme

İnsanlığa gönderilen son din ve kemal ölçüsü olan İslam, ceza müeyyidelerini belirlerken suçu engelleme mantığında olmuş ve kötölüğü

toplum nezdinden uzaklaştırmayı amaç edinmiştir. **İnsan unsurunu da göz önünde bulunduran İslam, fitrat dini olarak kötülüğün hiç olmadığı bir toplum değil de kötülüğün toplumsal meşruiyet kazanmasını engellenmeye çalışan bir sistem oluşturmuştur.** Yine İslam ruhsat ve azamet göstererek alt ve üst sınırı belirlemiştir. İslam **'Kısasta hayat vardır'** diyerek suça karşı caydırıcı bir önlem koyarken; **'Affetmeniz sizin için daha hayırlıdır'** diyerek de affetmeyi insanın kabullenme durumuna göre teşvik etmiştir. Böylece emniyet ortamının temini için kin gütmenin engellenmesi ve suçun caydırıcılığı sağlanmış olur.

Merhametten Maraz Doğar mı?

"Her suç affedilmeli mi veya hangi suçlar affedilmeli?" konusu ayrıma tabi tutulmalıdır. **Affetmenin kapsamı ve içeriği belirlenmelidir.** Yoksa bu konu suiistimal edilebilecek bir konudur. Art niyetli insanlar bunu kullanabilir. Toplumsal fitne saçan unsurların, sonuçlarının zararları bakımından affedilmesi mümkün değildir mesela. Yine kişilik bozukluğu olan kişiler affedilmemelidir. Koşulsuz af toplum vicdanında daha derin yaralara yol açabilir.

Mutlak İyilikle Kötülüğü Engelleyebilir Miyiz?

Filmin temel çelişkisi, çizdiği dünyanın tamamen iyi karakterlerden oluşmasıdır. Etrafta koşup gülcükler saçan çocuklar, mutlu dindar aileler. Zamandan ve koşullardan bağımsız kendi dünyalarını içinde yaşayan bu topluluğun bile, kötülük gelip huzurunu bozabiliyor. Teknolojiyi her türlü reddetmelerinden dolayı savunma olarak da kullanmıyorlar. Bu da onları, dışarıdan herhangi bir müdahale olduğunda aciz bırakıyor. Her türlü müdahaleye açık bir toplum; silah yok, herhangi bir şey yok. Sadece bu dünya odaklı yaşadıklarından ve burayı sadece geçiş olarak gördüklerinden dolayı başlarına gelen olayları kabullenmeleri de nispeten kolaylaşıyor.

O zaman bizim sadece iyi olmamız kötülüğü engellemede yeterli olmuyor. Bu boyuta pasif iyilik dersek ve kötülükle mücadelemizi çevremizi kapsayacak şekilde genişletip aktif iyi boyutunu buraya eklersek kötülük

karşısında maruz kalan değil ıslah edici olarak müdahale eden olabiliriz.

Film Hakkında Genel Değerlendirme

Filmin en iyi işlediği konu iman meselesi ve teslimiyet olmuş. Aynı olay karşısında çok farklı iki tepkiyle karşılaşıyoruz. Öldürülen diğer kızların anneleri acılarıyla başa çıkmada affetme yöntemini tercih edip yüreklerini hafifletmeye çalışırken, diğer annenin kını kendini de öğüten bir mekanizmaya dönüşmüş. Olayın kamuoyunda oluşturduğu etki ise şaşırtıcıdır. Gazeteciler affetmenin sahiciliğine inanmazlar. Bunun göstermelik bir davranış olduğunu düşünmektedirler. Ama daha sonra kendileri de ikna olurlar.

Film geniş amaçlı bir film değil. Ahlaki amaçları olan, şiddet ve müstehcen sahnelerden tamamen uzak temiz bir film. Bir katliam oluyor ama biz bunun hiçbir karesini filmde görmüyoruz. Bu yönüyle takdiri hak eden bir yapıyı diyebiliriz.

Amish topluluğuna genel olarak baktığımızda dünyaya meyletmemeleri, mütevazı yaşamları, haremlik ve selamlık ayrımları, örtünmeleri ve paylaşım halinde bir toplum olarak fitrata, dolayısıyla İslam'a uygun bir tablo çiziyorlar. Bu topluluk her şeyini kendi üreterek kapitalist sistemin çarkına çomak sokmayı başarmıştır. Dünyaya karşı duruşları temel saik olan bu insanlardan, maddi refah içindeki manevi bunalım yaşayan insanların bulacakları çok şey var diyebiliriz.